ⰱⰰⱱⱱⰻⱛⰰ

ⰶⰰⱱⱱⰻⱛⰰⱱⱱⰻⱛⰰ ⱱⱓⰵⱛⰰⱛⰰⱛⰻ ⱛⰵⰵⱛⰰⱛⰰⱛⰻⱛⰰⱛⰻ ⰶⰰⱱⱱⰻⱛⰰⱛⰻⱛⰰⱛⰻ

BAŠĆINA

Glasilo Društva prijatelja glagoljice

BROJ 6 BOGOJAVLJENJE 2001. ⰔⰜⰱⰰⰻⰻⰰⰱⰰ ⰱⰵⰵⰰⰻⰻ ·Ⰵ·

ⰰ	A	1	ⰴ	Đ	30	ⰻ	F	500
ⰱ	B	2	ⰶ	K	40	ⰼ	H	600
ⰲ	V	3	ⰷ	L	50	ⰽ	(O)	700
ⰶ	G	4	ⰸ	M	60	ⰾ	Ć, ŠĆ	800
ⰷ	D	5	ⰹ	N	70	ⰿ	C	900
ⰵ	E	6	ⰺ	O	80	ⱀ	Č	1000
ⰸ	Ž	7	ⰻ	P	90	ⱁ	Š	
ⰹ	Dz	8	ⰼ	R	100	ⱂ	(poluglas)	
ⰺ	Z	9	ⰽ	S	200	ⱃ	JA, (I)JE	
ⰻ	(I)	10	ⰾ	T	300	ⱄ	Ju	
ⰼ	I	20	ⰿ	U	400	ⱅ	J	

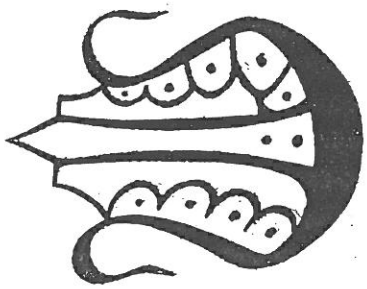

ⰴⰰⰻⰶⰰⰼⰵⰱ - ZAGREB

DRUŠTVO PRIJATELJA GLAGOLJICE ZAGREB

250

Poštovani prijatelji glagoljice!

U godini Velikog Jubileja slavili smo nekoliko važnih obljetnica vezanih uz našu bogatu glagoljsku baštinu. Na prvome mjestu, to je približna devetstota obljetnica dragog kamena hrvatske kulture – **Bašćanske ploče.** Druga je devetstota obljetnica rukopisnom glagoljicom pisane **Darovnice slavnoga Dragoslava** od 1. siječnja 1100.g. Treća se obljetnica odnosi na djelovanje **Jurja iz Slavonije**, hrvatskoga glagoljaša, sveučilišnog profesora u Parizu na prijelazu iz 14. u 15. stoljeće, koji je ušao u povijest francuske duhovne književnosti kao George de Sorbonne.

Tijekom posljednje dvije godine napustilo nas je nekoliko vrlo zaslužnih članova Društva prijatelja glagoljice, čijoj dragoj i plemenitoj uspomeni posvećujemo nekoliko skromnih redaka u našem listu. Neka nam njihov samoprijegoran rad i ljubav prema domovini posluži kao primjer.

Predsjednik DPG Darko Žubrinić

Ⱑⱑⱁⱁⱑⱁⰻⰻⱄ ⱁⱀⱄⰾⰻⱁⱑⱄ ⰼⱁⱁⰻⰼⱑⱁⱄⰻⰻⱄ!

Ⱑ ⰼⱑⱁⱄⰻⱄ ⰰⰰⱑⱁⱄⰻⱑⱄⰼ Ⱑⱁⱄⰻⱁⱑⱄ ⱀⱁⱁⰻⱁⱄⰻⱁⱄ ⱀⱁⱄ ⱄⱑⰻⱑⱁⱄⰻⱑⱄ ⱁⱁⰻⱁⱄⰻⱄⰼ ⱑⱑⱁⱁⱄⰻⱁⱄⰻⱄⰻⱁ ⱁⱁⱁⱄⰻⱄⰼ ⱑⱑⱁ ⱄⰻⱁⱄⰻⱄ ⰼⱁⱁⰻⰼⱑⱁⱄⰻⱁⱄⰻⱄⰻⱁ ⱁⱁⱁⱄⰻⱄⰼ ⱑⱑⱁ ⱄⰻⱁⱄⰻⱄ ⱁⱁⱁⱄⰻⱄⰼ ⱑⱑⱁ ⱄⰻⱁⱄⰻⱄ. Ⱄⰻ ⱁⱁⱁⱄⰻⱄⰼ ⱁⱁⱁⱄⰻⱄⰼ ⱑⱑⱁ ⱄⰻⱁⱄⰻⱄ ⱁⱁⱁⱄⰻⱄⰼ ⱑⱑⱁ ⱄⰻⱁⱄⰻⱄ. Ⱄⰻ ⱁⱁⱁⱄⰻⱄⰼ ⱁⱁⱁⱄⰻⱄⰼ ⱑⱑⱁ ⱄⰻⱁⱄⰻⱄ

PAPA INOCENT IV. I SENJSKI BISKUP FILIP, OBNOVITELJI STAROSLAVENSKOG BOGOSLUŽJA I GLAGOLJICE

Staroslavensko bogoslužje javlja se u povijesti prvi put u vrijeme velikog bizantskog decenija, kako neki nazivaju vrijeme 860.–870. godine. Ono je već tada shvaćeno unutar istočnog obreda kao blagodat i svi su ga slavenski narodi istočnog obreda već tada prihvatili i do danas sačuvali na ćirilskom pismu. Među Slavenima rimskog obreda ono je u drugom tisućljeću gajeno i razvijano gotovo isključivo na hrvatskom prostoru. Od svojih početaka sudbinski je bilo vezano na odnose Istoka i Zapada. Kada se pokazala neka šansa za širenje zapadnog utjecaja prema Istoku, onda je i taj "istočni prozor" otvaran, proširivan i dorađivan, a kada se i gdje se Zapad bojao istočnog utjecaja, ti su prozori sužavani i zatvarani.

Na hrvatskom području prvi put se u sačuvanim spisima susreće staroslavensko bogoslužje za vrijeme kralja Tomislava na splitskim saborima 925.–927. godine. Na našim prostorima ono je na istom jeziku, ali glagoljskim pismom, pa će se poslije uobičajiti za nj naziv glagoljaštvo. Budući da su za vrijeme kralja Tomislava došla pod punu papinsku jurisdikciju neka područja koja su dugo bila pod bizantskim utjecajem, trebalo je što više zatvoriti te prozore prema Istoku kako bi se učvrstio zapadni obred i veza sa zapadnim patrijarhom. Ipak se nije mogla potpunoma iskorijeniti jedna praksa koja je među Hrvatima nastala u bizantskom ozračju. To bogoslužje je tada dopušteno samo nižem kleru i redovnicima, tj. nesvećenicima i onima koji nemaju izravan kontakt s narodom.

Posebno je taj ostatak istočnjačke prakse (nelatinski jezik u liturgiji) morao biti sumnjiv u vrijeme raskola između Istoka i Zapada, kada se 1054. Crkva podijelila na pravoslavnu i katoličku. Posebno se u vrijeme grgurevske obnove na Zapadu išlo za tim da se provede jasno razgraničenje s Istokom, ne samo u političkom nego i kulturnom i vjerskom pogledu. U tom distanciranju od Istoka i istočnjačkih običaja, sabor u Splitu 1060. godine ponovno stavlja na dnevni red staroslavensko bogoslužje kao problem. Budući da se ono već dosta proširilo, nije se jednostavno moglo dokinuti, ali je postavljena čvrsta obveza da se stalno drži "otvoren prozor" prema Zapadu, tj. da se za svećenika rede samo oni "Slaveni" koji nauče latinski. No i ta zabrana otkriva zapravo pobjedu glagoljaštva jer su time pravo na staroslavensko bogoslužje dobili i pastoralni radnici, svećenici koji imaju izravan utjecaj na narod. Zato je razumljivo da se već koncem tog stoljeća glagoljska slova ne nalaze samo u liturgijskim knjigama nego se uklesuju i u kamen (Valunska ploča, Krčki natpis, Bašćanska ploča, Senjska ploča i dr.). Toma Arhiđakon stavlja u to vrijeme i pokušaj jednog glagoljaša (Zdede–Cedede) da postane biskup, što je za ono vrijeme ipak bilo previše. Tomi to izgleda smiješna, glupa i heretička namisao.

To što Toma Arhiđakon nije mogao nikako prihvatiti u 11. stoljeću dogodilo se upravo u njegovo vrijeme, u 13. stoljeću. Prilike su se promijenile. U Carigradu su Križari uspostavili Latinsko Carstvo (1204.–1261.), a papinstvo je osjetilo da se pod tim političkim jedinstvom otvaraju šanse i vjerskom. To se jedinstvo svakako ne može uspostaviti ako se i dalje ustraje na latinskom kao jedinom liturgijskom jeziku. Već IV. lateranski sabor 1215. u točki 9. dopušta mogućnost dvaju obreda i dvaju liturgijskih jezika u istom gradu. Time se prvenstveno željelo olakšati sjedinjenje s Katoličkom crkvom vjernika bizantskog obreda i grčkog jezika. No osim Grka, istočnog obreda su i mnogi Slaveni, sa (staro)slavenskim jezikom u bogoslužju. Oni su čak brojniji od drugih. Godine 1246. papa Inocent IV. dopušta ruskim knezovima staroslavensku službu Božju, a oni sa svojim episkopima izražavaju spremnost priznati papu vrhovnim poglavarom cijele Crkve. Tako se odjednom, prije tako važno, pitanje liturgijskog jezika (govora) relativiziralo. Nije bitno kojim se jezikom služiš, važno je da istinu svjedočiš, istini služiš.

U tim je okolnostima staroslavensko bogoslužje unutar zapadnog kršćanstva prihvaćeno ne kao opasno za pravovjerje jer ima istočne korjene, nego upravo kao bogomdano jer zorno pokazuje mogućnost pravovjerne koegzistencije istočne i zapadne prakse u jednoj Crkvi.

Najraširenija praksa staroslavenskog bogoslužja, tog prozora prema Istoku, bila je u Istri, kvarnerskim otocima i u biskupijama Senjskoj i Krbavskoj. To područje papinstvo uzima kao početak nove strategije u odnosima prema Istoku, prvenstveno prema pravoslavnim Slavenima. Split, iako je metropolitansko sjedište, nije tada bio pogodan kako zbog toga što ondje staroslavensko bogoslužje nije bilo tako prošireno, tako i zato jer je ondje glavna figura spomenuti Toma Arhiđakon (izabran 1243. za nadbiskupa, ali je izbor poništen). Izabran je Senj i zbog važnosti grada i zbog osobe biskupa Filipa, koji je bio u dobrim odnosima s papom, od kojega je i primio biskupsko ređenje u Lyonu. Papa Inocent IV. upućuje mu 29. ožujka 1248. ovo pismo:

"Predana nam tvoja molba sadržavala je da u Slavoniji postoji posebno pismo za koje svećenstvo te zemlje tvrdi da ga ima od Sv. Jeronima te se njime služi u svetom bogoslužju. Zbog toga da bi se s njime poistovjetio i prilagodio se običaju zemlje u kojoj si biskup, ponizno si zatražio dopuštenje da možeš sveto bogoslužje slaviti u rečenom pismu. Mi, dakle, imajući na umu da je govor podložan stvari, a ne stvar govoru, podjeljujemo ti ovim pismom zatraženo dopuštenje i to za one krajeve gdje već postoji spomenuti običaj, s time da se različitošću pisma ne povrijedi smisao."

Tim pismom papa je hijerarhijski ojačao glagoljaštvo. Ono ima sada na čelu biskupa a iza njega sada stoji najveći crkveni autoritet. Papa je uočio da je na našim prostorima nešto gajeno što je korisno cijeloj Crkvi. Osim hijerarhijske podrške, zacijelo nije izostala materijalna i kulturna, slično kao što je papinstvo u 17. i 18. stoljeću pomagalo naše glagoljaše osnivajući za njih škole i tiskajući im knjige, jer su oni držani pogodnim mostom za sjedinjenje Slavena s Katoličkom crkvom. Mi u ovom slučaju nemamo u vrelima izričitih potvrda što je sve učinjeno na toj materijalnoj i kulturnoj potpori, ali činjenica da naše glagoljaštvo nakon toga stvara djela na razini najviših standarda tadanje kulture svjedoči da je papinim pismom postavljen temelj zlatnom vijeku hrvatske glagoljske kulture.

prof.dr. Mile Bogović

GLAGOLJSKI GRAFITI U SV. MARTINU U LOVČIĆU

Tri glagoljska grafita u grobljanskoj crkvi sv. Martina u Lovčiću kod Slavonskog Broda otkrio sam koncem ljeta 1995. Otprije sam znao za tu romaničku građevinu, a u putovanju kroz Istru s pokojnim akademikom Brankom Fučićem uočio sam sličnosti u arhitekturi s tamošnjim crkvama i od akademika dobio dragocjene savjete gdje na zidovima i na koji način treba tražiti grafite. Zidovi Svetog Martina su pretežno oslikani freskama u naravnoj veličini, ali su freske još uvijek prekrivene žbukom. Po vidljivim fragmentima dalo bi se zaključiti da su u apsidi dvanaestorica apostola, a u prezbiteriju sv. Martin kao konjanik koji siromahu daje svoj ogrtač. Zasad otkriveni glagoljski grafiti nalaze se upravo oko Martina.

Najuočljivije je jedanaest slova neobične veličine, čak su po pet centimetara velika. Slova su neobična i razmještajem jer nisu u redu nego prividno razbacana, a čudnovati im oblik, nigdje dosad zabilježen, ima sklonost da vertikalne stupove zakrivljuje u obliku polumjeseca ili ih zaobljuje dok su praznine ispunjene dekorom. Zbog stilizacije neka su slova neprepoznatljiva pa bi tko mogao i posumnjati da su uopće glagoljska, a kako je dio teksta još prekriven žbukom a dio oštećen raspuklinom zida, rekonstrukcija je otežana. Tekst počinje jednostavnim crtežom redovnika ispod koga su glagoljska slova S M, a tu su i slova R T (dvaput) dok je N napisan naopako. Sve navodi na pomisao da označavaju ime sveca Martina jer su to ključni suglasnici imena. Crtež, veličina i stilizacija slova upućuju na zaključak da nisu slučajni grafit, već značenjski povezan s freskom i nastao istodobno s njom.

Drugi zapis je tipični grafit dug 27 a visok 5 cm, napisan u dva reda, ali u gornjem redu je sačuvano samo 8 slova, prva četiri i još po dva napreskokce dok su u drugom redu sačuvana

samo dva slova i početak još jednoga. Ostala slova su nestala na otpalim komadima vlažne žbuke. Sva su slova jasno glagoljska, uglata glagoljica, ali slovo D je s malim kvadratićima, tipično za prelaznu fazu iz oble u uglatu, identično slovu u Humskom grafitu iz 12. st. i vrlo slično istom slovu s Bašćanske ploče, 1100.g. Slova Ž i T imaju svijene i polumjesečne stupove kao u prvom zapisu a sačuvani početak slova JU je kos kao na Bašćanskoj ploči. Ako bismo trebali datirati grafit, po nedovršenosti procesa prelaska oble u uglatu glagoljicu, da je grafit u Istri, svrstali bismo ga u 12. st., ali za Slavoniju treba kao mogućnost ostaviti i 13. st.

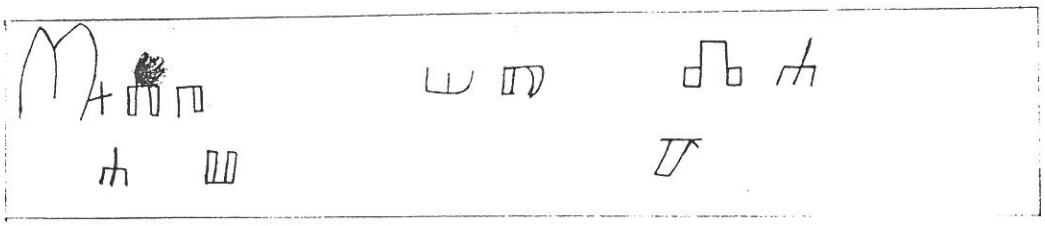

Treći je grafit najmanji, ali najzanimljiviji. Dugačak 8 cm, visok samo 3 cm, a tekst napisan u tri reda pa su slova minijaturna. Prvih pet slova TLINA su lijepa pravilna uglata slova, dakle ne starija od 14. st. No ostala slova su još sitnija, znatno zaobljena ili, kao slovo R, potpuno obla glagoljica, dakle ne mlađa od 12. st. Ova dva tipa slova su, čini se, i dva različita teksta od kojih je prvi naknadno upisan. Neka su slova oštećena i nečitljiva, a tri slova nečitko napisana i neprepoznatljiva. Dvije glasovne skupine bi se mogle pročitati: BRT ...MRT kao BR(a)T M(a)RT(in), dakle opet ime crkvenog sveca.

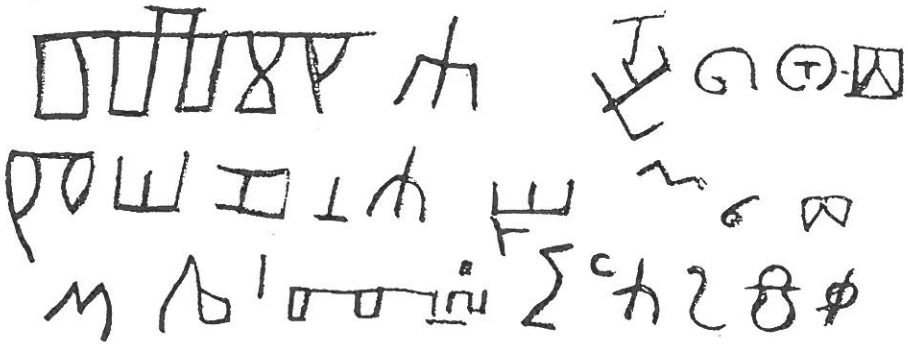

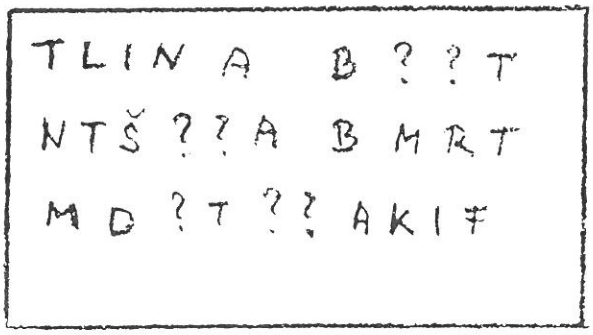

Ova tri dosad otkrivena grafita ne daju puno materijala za jezična, pogotovo tekstualana istraživanja, ali samim postojanjem svjedoče da su nastala u različitim vremenima, napisana različitim rukama pa se neće raditi o kakvom u Slavoniju zalutalom glagoljašu, već o praksi

pisanja našim nacionalnim pismom na znatno širem području negoli smo ranije mislili. Za očekivati je da će prigodom otkrivanja i restauracije fresaka biti pronađeno još grafita koji će nam pružiti nova saznanja.

Lovčićke glagoljske grafite treba povezati s grafitima u desetak kilometara udaljenoj crkvi sv. Dimitrija u Brodskom Drenovcu, a obje su u istoj župi Bučje.

Milan Paun

ⰲⰰⰻ

ⰿⰰⰽ ⰽⰰⰲⰽⰰⰴⰽⰰⰲ ⰽⰰ ⰽⰰⰲⰽⰰ ⰲⰽⰰⰲ ⰽⰰⰲⰰⰻⰴ ⰻⰴⰰⰲⰰ,
ⰰ ⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰰⰴ ⰲⰽⰰⰲⰰⰻⰴⰽ ⰽⰰⰲⰰⰴ ⰴ ⰰⰽⰰⰲⰽⰰⰽⰰⰴ ⰽⰰⰲⰰⰴ
ⰽⰰⰲ ⰲⰻⰴⰰⰴⰰ ⰲⰽⰰⰲⰰⰽ ⰱⰽⰰⰲ ⰽⰰⰱⰽⰰ ⰴⰰ ⰲⰽ ⰽⰰⰲⰰⰲⰽⰰⰽ ⰰⰱⰽⰰⰽ,
ⰽⰰ ⰽⰰⰲⰰⰴⰰ ⰰⰱⰻⰽ, ⰽⰰ ⰰⰽⰰⰽⰰⰲⰰⰴ ⰽⰰⰲⰰⰱ, ⰻⰽ ⰻⰱⰴⰰⰽⰰⰴ ⰴⰰⰻⰽⰰⰽ.
ⰽⰰⰲⰰⰽⰰⰽ ⰱⰰⰴⰱⰰⰽⰰⰱⰰⰴ ⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰲ ⰰ ⰲⰰⰽⰰⰲⰻⰽⰰⰽ ⰽⰰⰴⰰⰽⰰⰽ
ⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰱⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰲ ⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰴⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰽⰰ ⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰲ,
ⰻⰽ ⰲⰰⰽⰰⰲⰰⰴ ⰰⰴ ⰻⰽⰰⰱⰰⰽⰰⰲ ⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ.
ⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰴ ⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ,
ⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ.
ⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰴ ⰽⰰ ⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ.
ⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ ⰲⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ
ⰽ

ᑕᒣᐃᐣᐣᐃ ᒊᓇᐁᓇᐧᐃᑕᓇᐧᐃᐣᐧ ᒣᒣᐃᐣᐢᐃ

ᓇᓇᓂᐁᐧᐃᐣ ᐣᐣᑲᑲᓂᐁ!
ᐃᓂᐁᓇᐁᓇᐧᐣ, ᑲᓂᐁᑲᐁ!
ᐧᐁᓇ ᑕ ᐣᐁᒥᐁ ᐣᐃᐣᐣᐁᓇᐧᐁ ᑕᒣᐃᐣᐣᐃ,
ᓴᒣᓇᐧᓴᐃᒣᐧᐣᐧᓇᐧᐣ!

ᐧᐁᓇ ᐃᐣᓂ ᐣᐁᒥᐁ,
ᓇᓇᓂᐁᐧᐃᐣ ᐣᐣᑲᐢᐧᐁᐧᐁ,
ᓇᓇᓂᐁᐧᐃᐣ ᐣᓇᐣᐧᐁᐧᐁ,
ᐃᐣᑲᓇᐧᐁᐧᐁ:
ᓇᑲᑊ, ᐣᑊ ᐁᐣᐁ
ᐃᐣᐧᐁᓇ ᐁ ᑕᐁᐧᐁᓇ ᐁ ᑕᐣᐁᐣᐣᓇᐧᐃᐣ ᐣᓂᐁᓇᓇ.

ᐣᐁ ᑕᐁ ᐢᐁᐣᐣᓇᐧᐃ
ᐁ ᐣᑲᐁᐧᐃᐁᐣ ᑲᐁᐣᓇᐁ
ᐁᐣᐁ ᓇᑲᐣᓇᐧᐣᐣᑕᓇᐧᐃ
ᐁ ᑭᐣᐣᓇᐧᐁᐧᐁᐁᑲᓇ, ᓇᑲᓇᐧᐣᓇᐧᐁᓇᐧᐃᓇᐧᐃ.

ᐃᐣᐣᐁᐣᐁ ᐃ ᑕᐁ ᐣᓇᐣᐧᐁᐁ,
ᒣᑲᓇᐧᐁᐁ ᐧᐁᐁ ᐃᐣᓂ ᑲᓇᐃᐣᐣᓇᐧᐣᑕᐣᐣᐁᓇᐧᐁ ᐧᐁᐁᑲᐁᐁᓇᐧᐃ
ᐢᐣᐣᑲᑕᐣᐣᐁᐃᐣᐣ ᑕᐣᐣᐁᐧᐁᐣ,
ᑲᓇᐧᐁᐁᐣᑲᐁᐣ ᒣᐣᐧᐁᐁᐣ, ᓇᐣᑕᐣᐣᐁᐣᐣᑕᓇᐁᐣ
ᐁ ᑕᐣᐣᐁᐣ ᒣᐣᐁᐧᐁᐁᐧᐁ.

ᐁ ᐃᒣᓇᐧᐁᐧᐁᐣ ᐧᐁᐁ ᑕᐣᐣᑲᐣᐣᐣ ᐣᐣᑕ ᐣᐣᐁᐧᐁᐁ
ᐧᐁᐁᑲᓇᐧᐁᓇᐧᐁᐣᐣᐁᐧᐁᓇᐧᐃ ᐣᐁᐧᐁᐁᓇᐧᐃ,
ᐣᐣᐁᐧᐁᐁ ᐧᐁᐁᑲᓇᐧᐁᐣᐣ ᐣᐣᐁᐧᐁᐁᐧᐁᓇ ᐣᐁᐣᐣᐁᐧᐁᓇ!

ᐧᐁᐣᐣᐁᐧᐃᐣ ᐣᐁ,
ᒣᓇᐧᐁᐧᐁᓇᐧᐃ ᐣᐣᑲᐁᐁᐁ,
ᐧᐁᐣᐣᐁᐧᐃᐣ ᐣᐁ, ᑲᓇᐣᐣᐁᐧᐁᓇᐧᐃ,
ᐧᐁᐣᐣᐁᐧᐃᐣ ᐣᐁ, ᑲᓇᐃᐣᑲᐁᐣᐁᐣᐁᐣᐁ!

ᑕᐣᐣᐁᐧᐃᐣ ᐣᐣᑲᐁᐧᐁᐁᐁ,
ᒣᐃᐣᐣᐁ,
ᐧᐁᐣᐣᐁᐧᐃᐣᐣ,
ᐧᐁᐁ ᐣᐣᐁᐧᐃᐣ ᑲᓇᑲᐧᐁᐁᐁ
ᐃᐣᐣᐁᐧᐁᐧᐁᐣᐣᐁᐧᐃᐣ ᐧᐁᐧᐁᐣ ᐣᑲᐁᐧᐁᐁᐁᐁ ᓇᐧᐁᐧᐁᐁᐧᐁ
ᐧᐁᐣᐣᐁᐧᐁᐁᐁᐁ

Hrvatski prvotisak – Misal po zakonu rimskoga dvora, 1483.,

IZ EVANĐELJA PO SV. LUKI, Lk 16, 19-31

ⰿⰵⰾⱑⰴⱁⰻ ⰻⱄ ⰵⰻⰾ ⱁⰴⱁⰴ ⱁⱀⰻⰾⱁ ⰾⱁⰴⱑⰾⱑⰵⱁⰵⱁⰻ. Ⱄ ⰱⱁⰿⱁ ⰾⱑⱁⱁⱁ ⱁⱁⰵ ⰴⱁⱑ ⰵⱁⰿⱁⰵ ⱁⱀ ⰾⱁⰵⱑⱀⱁⱑⱄ ⱁⱁ ⱁⱀⰵⰾ ⰵⱁⱁⱅⱀ ⰾⰵⰾⱑⰵⱑ, ⱄⰾⱁⱀⰾ ⱁⱑⰵ ⰾⱁⰵⱁⰻ ⱁⰾⱀⰾⱁⰻ ⱁⱀ ⰾⱁⱀⱁⱁⱁⱁⱁⰵⱁⰵⱁⱁⱁⱁⱁⱁⰴⱁⰻ ⱄⰾⱁⰻ ⱁⱀ Ⱄ ⰵⱑⱄ ⱑⱁ ⰾⱁⰴⱄⱁⰴⱁⰴ ⱑⱀⰾⱁⱁⱁⱁⱁⰴ ⱁⱁⰵ
ⰾⱁⰴⱁⱑⱑⱁ. Ⱄ ⰱⱁⰿⱁ ⱁⰾⱁⰴ ⱀⱁⰴⱀⱀⱀⱀⱀ. Ⱄⰾⱁⰴⱁⰻ ⰾⱁⱀⰾⱁⰵ ⰾⰵⰾⱄⱁⰵⱄⱁⱀⱄ Ⱄ ⰾⱁⰴⱄⰴⱄⱁⱄ ⱁⱀ ⰾⱁⰵⱁⱁⱁⱁⱁⱀⱁⱁⱁⱁ ⱄⰾⱀ. Ⱑⱑ ⱁⱁⱁ
ⰱⱁⰿⱁ. Ⱑⱄ ⰵⱁⰿⱁⰵ ⱀⱁⱁⰴⱀⱀⱀⱁⱁ ⱑⱀ ⱀⱁⰵ ⱀⱁⱁⰵ ⰵⱁⰻ ⰾⰴⱁⱁⱁⱁⱄⱀ ⱁⱁⱁⱁⱀⰴⱑⱁⱁⱁ Ⱄ ⱄⱁⰴⱁⱁⱁ ⱀ ⱑⱄⰾⱁ ⰾⱁⰵⱁⱀⱀⱀⱁⱁⱁ ⱁⱁ. Ⱑⱑⱁ ⱁⱁⱁ
ⰱⱁⰿⱁ. ⱑⱄ ⰵⱁⰿⱁⰵ ⱀⱁⱁⰴⱀⱀⱀⱁⱁ ⱑⱀ ⱀⱁⰵ ⱀⱁⱁⰵ ⰵⱁⰻ ⰾⰴⱁⱁⱁⱁⱄⱀ ⱁⱁⱁⱁⱀⰴⱑⱁⱁⱁ Ⱄ ⱄⱁⰴⱁⱁⱁ ⱀ ⱑⱄⰾⱁ ⰾⱁⰵⱁⱀⱀⱀⱁⱁⱁ ⱁⱁ. Ⱑⱑⱁ ⱁⱁⱁ
ⰱⱁⰿⱁ ⱁⰾⱁⰴ ⱀⱁⱁⰴⱀⱀⱀⱁⱁ. Ⱑⱀⱁ ⰾⱁⰵⱁⱀⱀⱀⱁⱁⱁ Ⱄ ⰾⱁⰵⱁⱀⱀⱀⱁⱁⱁ ⱑⱄ ⱀⱁⰵ ⱀⱁⱁⰵ ⰵⱁⰻ ⰾⰴⱁⱁⱁⱁⱄⱀ ⱁⱁⱁⱁⱀⰴⱑⱁⱁⱁ
ⱑⱁ ⱄⰾⱁⰴⱁⱁ ⱁⱁⱁⱀⱀⱄ.

Tumač nekih manje poznatih riječi (ě = ѣ = i; e; je):

pritču – prispodobu, *siju* – ovu, *jeter* – neki, *v purpiru* – u grimiz, *va uson* – u lan, *světle* – sjajno, u raskoši, *nišći* – siromah, *že* – pak, *iže* – koji, *jego* – njega, njegovih, *gnojan* – s gnojnim čirevima, *želěje* – želeći, *od trpezi* – sa stola, *nikto* nitko, *dajaše jemu* – davaše mu, *na* – nego, pa, *prihodeće* – dolazeći, *bisi* – bje, *nišćemu* – siromahu, *nesen* – odnešen, *anjeli* – *od anđela*, *lono* – krilo, *Avraamle* – Abrahamovo, *umri že* – a umre, *pogreben bisi* – bje pokopan, *v adě* – u paklu, *vzdvig* – uzdignuvši, *v mukah* – u mukama, *Avraama* – Abrahama, *si* – ovaj, *vzapi* – zavapi, *reki* – govoreći, *pomiluj me* – smiluj mi se, *konac prsta* – vrh prsta, *ustudit* – rashladi, *jako* – jer, *straju* – trpim, mučim se, *zělo* – veoma, *v plameně* – u ovom plamenu, *jemu* – njemu, *pomeni* – sjeti se, spomeni se, *čedo* – dijete, *jako vsa blagaja prijat* – da si sva dobra primao, *takoje* – jednako, isto tako, *zala* – zla, *ninje* – sada, *utješajet se* – tješi se, *ti že straješi* – a ti se mučiš, *nada vsemi simi* – nad svim time, osim svega toga, *meju* – među, *propast velija* – velik ponor, *utvrjena jest* – uspostavljen je, *da* – tako da, *hoteće* – oni koji žele, *od tudu* – odanle, *prěiti* – prijeći, *ot sudu* – odavle, *prěhodet* – prelaze, *molju te ubo* – molim te dakle, *bo* – naime, *zasvedětelstvujet* – posvjedoči, *pridut* – dođu, *sije* – ove, *imut* – imaju, *ni* – ne, *na ašće* – nego ako, *kto* – tko, *vskrsnet* – uskrsne, ustane od mrtvih, *pokajut se* – pokajat će se, *ni ašće kto* – niti ako tko, *ne imut jemu veri* – neće mu vjerovati.

IZ EVANĐELJA PO SV. LUKI

Lk 16, 19–31

Bogataš i Lazar

Bijaše neki bogataš. Odijevao se u grimiz i tanani lan i danomice se sjajno gostio. A neki siromah, imenom Lazar, ležao je sav u čirevima pred njegovim vratima i priželjkivao nasititi se onim što je padalo s bogataševa stola. Čak su i psi dolazili i lizali mu čireve.

Kad umrije siromah, odnesoše ga anđeli u krilo Abrahamovo. Umrije i bogataš te bude pokopan. Tada, u teškim mukama u paklu, podiže svoje oči i izdaleka ugleda Abrahama i u krilu mu Lazara pa zavapi: 'Oče Abrahame, smiluj mi se i pošalji mi Lazara da umoči vršak svoga prsta u vodu i rashladi mi jezik jer se strašno mučim u ovom plamenu.' Reče nato Abraham: "Sinko! Sjeti se da si za života primio dobra svoja, a tako i Lazar zla. Sada se on ovdje tješi, a ti se mučiš. K tome između nas i vas zjapi provalija golema te koji bi i htjeli prijeći odavde k vama, ne mogu, a ni odatle k nama prijelaza nema.'

Nato će bogataš: 'Molim te onda, oče, pošalji Lazara u kuću oca moga. Imam petero braće pa neka im posvjedoči da i oni ne dođu u ovo mjesto muka.'

Kaže Abraham: 'Imaju Mojsija i Proroke! Njih neka poslušaju!' A on će: 'O ne, oče Abrahame! Nego dođe li tko od mrtvih k njima, obratit će se.' Reče mu: ' Ako ne slušaju Mojsija i Prorokâ, neće povjerovati sve da i od mrtvih tko ustane.'

Razmišljanja uz evanđelje:

BEZIMENI BOGATAŠ I IMENOVANI - LAZAR

Već smo upozorili: bilo je u nakanama Ivana XXIII. kada je sazivao Koncil da se riješi drevno pitanje o suvišku. Doista, Koncil se o tome, iako više među recima, izrazio u konstituciji *Radost i nada*, br. 69. Stara moralka je to rješavala otprilike ovako: kad čovjek namiri sebe i sve svoje, onda je slobodan dati koliko mu se mili i drugima ... No to nije samo pitanje *dužnosti*. Više je to pitanje *velikodušnosti*, a ne stisnuta srca i šake. Po Koncilu, moj se suvišak mjeri po potrebnijemu koji je kraj mene. Ali to nije pitanje samo suodnosa čovjeka prema čovjeku, to je danas *pitanje društvene pravde*. U svojoj poruci za Dan mira u ovoj Godini mira Sveti otac upozorava na dvaput po dva, zapravo četiri bloka: ne samo Istok–Zapad nego i Sjever–Jug, to jest pitanje suodnosa razvijenih zemalja prema zemljama u razvoju. Primajući Nobelovu nagradu, Majka Terezija je rekla: "Bit će to za moje najsiromašnije. Istina, to je tek kap u moru. No kako bi bilo žalosno da ni te kapi nema."

Provalija golema

Evanđelje je tako živo i jasno. Ipak, samo nekoliko napomena. Ponajprije, bogatun je ocrtan kao samoživi samotnjak. Nema ni žene ni djece, spominju se samo braća. Ni s kim ne dijeli bogatstvo. Kakve li slike tolikih samoživaca, pa i onda kada su se – isključujući djecu – povezali u brak! A onda, kruti materijalist i hedonist: jesti i piti i odjenuti se! Nikakvih viših potreba! "Tove se za dan klanja", veli sv. Jakov (5,5). - Isus ističe temeljnu dvodijelnost života: ovdje – ondje, na ovoj zemlji – u eshatološkoj budućnosti. Ističe također mogućnost strahovitog preokreta čovjekove kondicije: sreća ovdje – nesreća ondje, patnja ovdje – blaženostvo ondje. "Krilo Abrahamovo" je lijepa biblijska slika: novorođenče bi otac uzeo na krilo da time iskaže da mu je ovo "rođeni sin". Lazar je pravo Božje posvojče. – Zamijetimo i strašnu definiciju pakla: provalija golema, prijelaza nema. "Lasciate ogni speranza – napustite svaku nadu vi koji ovamo ulazite!" (Dante). – Ne zanemarimo ni posljednje retke. Nikakve izvanredne objave ni Božji zahvati ne pomažu da se okorjelo srce Bogu (i bližnjemu) obrati. Pravedniku je putokaz Riječ Božja u Svetom pismu. To u stotinu preljeva izražava Ps 119. Kršćanin se osobito hrani na "stolu Božje riječi" u svetoj misi. – Još jedno! Po Isusu, bogatun je navlaš bezimen, a prosjak je imenovan. U Bibliji, *imati ime = biti, vrijediti*, a nemati ime, to znači živjeti ututanj. "Čovjek mnogo više vrijedi po onom *što jest* nego po onomu što ima" (konstitucija *Radost i nada*, br. 35).

Bonaventura Duda: U PLEMENITU SRCU, Razmišljanja nedjeljna i blagdanska 3, GODINA C, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1990.

VA SE VRIME GODIŠĆA

ⰲⰰⰽ ⱑⰵ ⰲⰰⰽⱑⰰⰽⱑⰵ ⰶⰵⰽⱑⰰⱱⱱⰰⰽ
ⰼⱑⰽ ⱑ ⱑⰰⰽⱑⰰⰽⱑⰴ ⱒⰰⰽⱑⰰⱱⱱⰰⰽ
ⰿⰵⰽⰵⰽⱑⰵⱒⱑⰵ ⰾⱑⰽⱑⰰⱱⱱⰰⰽ
ⰵⰽ ⰾⱑⰽⱑⰰⱑⰽⱑⰵ ⰼⰰⰽⰽⱑⰵ.

ⰵⰽ ⰿⰽⰵⱑⱑⰽⱑⰽⱑⰵ ⰾⱑⰽⱑⰰⱑⰽⱑⰵ
ⰽ ⱒⰵⱑⰵⱑⰽⱑⰵ Ⱓⰽⰰⰽⰽⱑⰰⱑⰽⱑⰵ,
ⰼⱒⱒ'ⱑⰵⰽⱑⰽⱑⰵ ⱑⰵⱑⰽⰽⰽⰽⱑⰵ,
ⰳⰽⰽⰵⰽⱑ ⰾⱑⰽⱑⰵ ⰼⰰⰽⰽⱑⰵ.

ⰾⱑⰽⱑⰰⰽ ⱑⰽⱒⰽⰰ ⰿⰵⰽⰵⰽⱑⰽ,
ⰾⱑ'ⱑⰽⰰⰽⰽⰽⱑ ⱑⰽⰽⰽⱑ ⱑⰽⱑⰽ ⱑⰽⰽⰵⰽⱑ,
ⰼⱑ Ⱓⰽⰰⱒⰽⰰⱒⱑ ⰵⱑⰽⰽⰵⰽⱑⰽⱑⰽ
ⰳⰽⰽⰵⰽⰰ ⰾⱑⰽⱑⰰ ⰼⰰⰽⰽⱑⰰ.

ⰼⱒⱒ'ⱑⰵⰽⱑⰽ ⰽⱑ ⱑⰽⰽⰵⰽⰰⰽⰰⰽ,
ⰿⰵⰽⰵⰽⱑⰽ ⰿⱑⰽⱑⰽ ⰿⱑⰽⰰⰽⰰⰽ,
ⰽ ⱒⰵⱑⰵⱑⰽ ⰽⱑⰽⱑⰽⰰⰽⰰⰽ ⰿⰵⰽⰵⰽⰰⰽⰰⰽ
ⰳⰽⰽⰵⰽⰰⰽ ⰾⱑⰽⱑⰰⰽ ⰼⰰⰽⰽⱑⰰⰽ.

ⰽ ⰿⰵⱑⱑⰽⱑ ⱑⰵ ⰿⰵⰽⰰ ⰵⰽⰵⰽⱑ,
ⰿⰵⰽⰵ ⰽ ⰾⰵⱑⰽⱑⰵ ⱑⰽⰽⰵⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽⱑ,
ⰼⱑ ⰽ ⰿⰵⰽⱑⰵ ⱑⰽⰽⰵⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽⱑ ⰿⱑ,
ⰳⰽⰽⰵⰽⰰⰽ ⰾⱑⰽⱑⰰⰽ ⰼⰰⰽⰽⱑⰰⰽ.

ⰾⰾⰵⰽⰰⰽ ⱑⰾⰾⰰⱒⱑⰽⰵ ⰾⰾⰵⰽⱑⰽⱑⰵ
ⰵⰽ ⰿⰵⰽⰵⰽⱑⰽⰵ ⰾⰵⰽⱑⰽⱑⰵ,
ⰼⱒⱒ'ⱑⰵⰽⱑⰽⱑⰵ ⱑⰵⱑⰽⰽⰽⰽⱑⰵ,
ⰳⰽⰽⰵⰽⰰ ⰾⱑⰽⱑⰰ ⰼⰰⰽⰽⱑⰰ.

ⰵⱑⰽⱑ ⰽ ⰼⰼⱑⰽⱑⰽⱑ ⰿⱑⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ
ⰼⰰⰽⰵ ⰽⰵ ⰶⰼⰰⰽⰰⰽⱑ ⱑⰼⰼⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ
ⰾⰰⰽ ⰼⰰⰽⰰ ⰿⰵⰽⱑⰵⱒ ⱑⰽⱑⰽⰰⰽⰰ
ⰵⰽ ⰾⱑⰽⱑⰰⱑⰽⱑⰵ ⰼⰰⰽⰽⱑⰰⰽ.

ⰳⰼⰼⰰⰽⰰⰽ ⰼⰰⰽⰰⰽ ⰾⰽⰽⱑⰽⱑⰵⰽⰰⰽ,
ⰶⰵⱑⰽⰿⰵⰽⰵⰽⱑⰽ ⱒⰰⰽⰰⰽ,
ⰽ ⱑⰵⱑⰽⰽⰽⰵⰽ ⱑⰽⰽⰵⰽⱑⰵⱑⰽⱑⰽ
ⰳⰽⰽⰵⰽⰰⰽ ⰾⱑⰽⱑⰰⰽ ⰼⰰⰽⰽⱑⰰⰽ.

ⰼⰼⰵⱑⰵ ⰽⱑⰽⱑⰵ ⰾⰾⰰⰽⰰⰽⰰⰽⰰⰽ
ⰳⰽⰽⰵⰽⰰ ⰼⰼⰵⰽⱑⰽⱑⰽⰽⰽⰰ ⱑⰼⰼⰰⰽⰰⰽⰰⰽ,
ⰼⰼⰰⱒⱒ ⰽⰽⰽⰽⱑⱒ ⱑⰼⰰⱑⰽⰰⰽⰰⰽ
ⰳⰽⰽⰵⰽⰰⰽ ⰾⱑⰽⱑⰰⰽ ⰼⰰⰽⰽⱑⰰⰽ.

va se – u ovo, zrak – zraka, smirnomu – smjernomu, poniznomu.
Božićna pjesma iz 14. st., preuzeto iz Božanskog Časoslova, Zadar, 1999.

BOGOJAVLJENJE – PROPOVJED SV. LAVA VELIKOGA, PAPE

Ⲁ ⲁⲙⲁⲙ ⲙⲣⲉ ⲙⲏⲣⲑ Ⲙⲏⲏⲙⲟⲙ ⲡⲙⲙⲏⲁ ⲑ ⲡⲑⲏⲙⲙⲟⲙⲟⲙⲏ: Ⲑⲙⲟⲟ ⲱⲉ ⲣⲏⲏⲁⲙⲟⲟ ⲛⲁⲙⲙⲉ ⲑⲟ ⲑⲙⲙⲏⲁⲟⲟ ⲙⲁⲱⲟ ⲟ ⲡⲁⲛⲏⲙⲁⲣⲟⲙⲟ ⲑⲉ ⲡⲏⲁⲉⲙ ⲙⲁⲣⲉⲁⲙ, Ⲯⲁⲑⲡⲁⲁⲙⲟⲟⲣⲉ, ⲟ ⲙⲁⲉⲙⲙⲟⲟⲥⲏⲙ ⲱⲉ ⲟⲙⲉ ⲙⲙⲏⲣⲉ. Ⲟ ⲁⲡⲁⲉⲙ: Ⲁⲣⲣⲏⲏⲙⲟⲟⲟⲁ ⲣⲉ Ⲯⲁⲑⲡⲁⲁⲙⲟⲟⲣ ⲑⲡⲏⲏⲑⲉⲣⲣⲉ ⲑⲙⲙⲁⲣⲉ, ⲡⲏⲁⲉⲙ ⲣⲏⲏⲁⲙⲟⲟⲥⲏⲙ ⲣⲉ Ⲓⲓⲏⲁⲟⲟⲟ ⲟⲑⲙⲙⲟⲣⲑ ⲑⲙⲙⲁⲣ. Ⲏⲏⲏⲁ ⲑⲉ ⲙⲟⲁ ⲁⲑⲡⲙⲙⲙⲙⲏⲁⲟⲟⲥⲏⲙ ⲑⲡⲙⲑⲟⲣⲏⲙⲙ ⲑⲙⲁ ⲏⲏⲏⲙ ⲙⲣⲉ ⲑⲟⲙⲙⲑⲟⲙⲏ ⲡⲙⲙⲏⲏⲙⲙ ⲙⲏⲁⲁⲣⲣⲟⲟⲩ Ⲙⲑⲙⲏⲁⲏⲙⲩⲏ ⲑ ⲣⲣⲣⲟⲩⲟⲙⲙⲙⲙ ⲙⲏⲙⲙⲉⲏⲁⲙ ⲏⲁⲏⲙⲙ ⲟ ⲙⲁⲙⲙⲉⲙⲙⲏⲙ ⲟⲩⲟ ⲙⲏ ⲑⲡⲙⲑⲟⲣⲏⲙ ⲟ ⲙⲏ ⲑⲉ ⲡⲙⲏⲁⲙⲣⲉ ⲏⲁⲏⲙⲡⲙ ⲣⲉⲉⲡⲏ ⲟ ⲑⲟⲉⲙⲙⲙⲣⲉ. ⲡⲙⲁⲑⲑⲟⲁⲏⲙⲟⲣⲟⲩⲏⲙ ⲑⲙⲙⲑⲙⲙⲡⲏⲙ ⲑⲟⲙⲙⲑⲟⲙⲉ ⲙⲙⲙⲑⲙⲙⲣⲉ ⲡⲙⲙⲁⲟⲩⲟⲙ ⲣⲏⲏⲑ ⲙⲏ ⲑⲡⲙⲑⲟⲣⲏⲙ ⲟ ⲙⲏ ⲑⲉ ⲡⲙⲏⲁⲙⲣⲉ ⲏⲁⲏⲙⲡⲙ ⲣⲉⲉⲡⲏ ⲟ ⲑⲟⲉⲙⲙⲙⲣⲉ. ⲡⲙⲁⲑⲑⲟⲁⲏⲙⲟⲣⲟⲩⲏⲙ ⲑⲙⲙⲑⲙⲙⲡⲏⲙ ⲑⲟⲙⲙⲑⲟⲙⲉ ⲙⲙⲙⲑⲙⲙⲣⲉ ⲑ ⲣⲣⲣⲉⲑⲟⲟⲣⲑ ⲑⲙⲙⲁⲩⲟⲑ ⲟ ⲙⲏ, ⲏⲁⲙⲩⲏⲁ ⲙⲁⲙⲙⲉⲙⲁ, ⲙⲙⲱⲓⲉ ⲑⲙⲙⲑⲙⲙⲡⲁ ⲁⲙⲙⲁⲙⲙ ⲙⲁⲙⲩⲑⲙⲙⲟ ⲏⲁⲏⲙⲣⲏ ⲑⲙⲙⲉ ⲡⲙⲟⲁⲙⲙⲙⲣⲉ ⲏⲁⲁⲑⲑⲙⲙⲑ. ⲡⲙⲁⲑⲑⲟⲁⲏⲟⲩ, ⲑ ⲙⲁⲁⲙ ⲣⲏⲑⲙⲙⲁⲁⲙⲩⲙ ⲙⲁⲁⲏⲙⲙⲉ ⲑⲙⲙⲑ ⲣⲏⲏⲙⲟⲣⲩ ⲙⲏⲏⲑⲙⲙⲟⲣⲩ ⲡⲙⲁⲁⲙⲩ ⲣⲏ ⲙⲏⲏⲣ ⲣⲏⲏⲩⲣ ⲙⲏ ⲑ ⲡⲁⲙⲙⲣⲉ ⲏⲁⲏⲙⲡⲙ ⲣⲉⲉⲡⲏ ⲟ ⲑⲟⲉⲙⲙⲙⲣⲉ. ⲡⲙⲁⲑⲑⲟⲁⲏⲙⲟⲣⲟⲩⲏⲙ ⲑⲙⲙⲑⲙⲙⲡⲏⲙ ⲑⲟⲙⲙⲑⲟⲙⲉ ⲙⲙⲙⲑⲙⲙⲣⲉ ⲑ ⲣⲣⲣⲉⲑⲟⲟⲣⲑ ⲑⲙⲙⲁⲩⲟⲑ ⲟ ⲙⲏ, ⲏⲁⲙⲩⲏⲁ ⲙⲁⲙⲙⲉⲙⲁ, ⲙⲙⲱⲓⲉ ⲑⲙⲙⲑⲙⲙⲡⲁ ⲁⲙⲙⲁⲙⲙ ⲙⲁⲙⲩⲑⲙⲙⲟ ⲏⲁⲏⲙⲣⲏ ⲑⲙⲙⲉ ⲡⲙⲟⲁⲙⲙⲙⲣⲉ ⲏⲁⲁⲑⲑⲙⲙⲑ. ⲡⲙⲁⲑⲑⲟⲁⲏⲟⲩ, ⲑ ⲙⲁⲁⲙ ⲣⲏⲑⲙⲙⲁⲁⲙⲩⲙ ⲙⲁⲁⲏⲙⲙⲉ ⲑⲙⲙⲑ ⲣⲏⲏⲙⲟⲣⲩ ⲙⲁⲁⲑⲙⲙⲟ

NAŠE TRIBINE

GLAGOLJICA U MUZEOLOŠKOJ INTERPRETACIJI

sažetak predavanja održanog 14. studenoga 1995. na mjesečnoj tribini DPG

Glagoljica nije samo pismo. Ona je i kulturni fenomen, element nacionalnog hrvatskog identiteta i poseban likovni fenomen. Muzeologija kao znanost o muzealnosti predmetnog svijeta pridonosi izučavanju načina kako putem predmeta prenositi poruke iz vremena u vrijeme, iz konteksta u kontekst. Muzeološka je pak interpretacija tumačenje predmetnog svijeta u muzeološkom kontekstu, gdje predmeti služe ideji a ne svojoj izvornoj ili povijesnoj funkciji.

Rasprostranjenost glagoljice hrvatskim prostorom omogućuje više oblika muzeološke interpretacije. Od izložbe, gdje se prvenstveno bavi pokretnom baštinom (listinama i knjigama na glagoljici, crkvenim posuđem i namještajem u kojima ima glagoljskih natpisa), do lokaliteta "in situ" gdje je glagoljica upisana u kamene ploče ili urezana ili upisana u zidove crkava, na slikane dijelove zidnih slika.

U ovom razmišljanju bavio sam se modelom ekomuzeja, koji znači život s baštinom. U našem slučaju bio bi to život s glagoljicom ili totalna briga za baštinu s glagoljicom u prvom planu, kao motivom i fenomenom. Model "glagoljaške ceste" bio bi prikladan u Istri, na Krku ili u Hrvatskom Primorju. On bi zahtijevao suvremeni orijentacioni centar s obrazloženjem teme i mogućnosti konzultiranja niza podataka na različitim obavijesnim razinama, zatim precizne zemljopisne karte s ucrtanim lokalitetima na kojima se može vidjeti i doživjeti glagoljica u njezinoj likovnoj i kulturnoj funkciji u prostoru i napokon uređeni lokalitet, s mogućim pristupom glagoljskom natpisu i s njegovom raznolikom muzeološkom obradom. Posjetitelj bi nakon posjeta takvom centru mogao odabrati vlastiti put ophodnje na kojem bi razgledao lokalitete u kojima bi upoznao glagoljicu. Izložbe ostalih oblika pojave glagoljice bile bi poželjne na lokalitetima gdje ih je moguće organizirati. Putokazi i oznake pridonijeli bi prisutnosti glagoljice u prostoru.

Ovakva interpretacija glagoljice u prostoru pokazala bi gostu namjerniku i svakom čovjeku koga zanima glagoljica uronjenost glagoljice u krajolik i prostor, u arhitekturu i biće naroda i prostora. Time bi se nanovo otvorila mogućnost života s glagoljicom. Taj oblik interpretacije mogao bi se izuzetno uspješno koristiti u turističkoj promociji različitih hrvatskih krajeva, u kojima je glagoljica prisutna u povijesti i u prostoru sadašnjosti.

Ivo Marović

IN MEMORIAM

Tijekom 1999. i 2000. g. Društvo prijatelja glagoljice zadesila je smrt nekoliko veoma zaslužnih i dragih članova.

Akademika **Branka Fučića**, počasnog člana DPG, vrlo je teško ocrtati u par rečenica. O njemu najviše i najbolje govore njegova mnogobrojna iznimno zanimiva i vrijedna djela, nadahnute knjige i članci, iz kojih izvire duboka proživljenost i ljubav prema hrvatskoj kulturnoj baštini i ljudima koji su tu baštinu stvarali i očuvali. Nama su osobito važna ona djela koja se odnose na glagoljsku baštinu, u prvom redu njegovi znameniti "Glagoljski natpisi", izdani još 1982.g., u kojoj je popisano čak 1200 tekstova s 219 različitih lokacija. Više od pola danas poznatih glagoljskih natpisa otkrio je i protumačio sâm Branko Fučić na svojim brojnim studijskim putovanjima po terenu. Od tada do danas otkriveno je još četrdesetak glagoljskih natpisa. Nije se ostvarila njegova velika želja da priredi novo, prošireno izdanje te knjige, i to u bitno drukčijem obliku nego prvo izdanje.

Akademik Fučić posjetio je 1989.g. i malo mjesto Brodski Drenovac pokraj Požege, gdje je obradio novootkrivene glagoljske natpise na zidovima crkve Sv. Dimitrija. Godine 1996. naš član profesor Milan Paun, sada tajnik DPG, otkrio je novi glagoljski natpis na zidnom kamenu kod ulaza, koji očevidno potječe od znatno starije crkve, a spada po svim paleografskim osobinama u 12. stoljeće (glagoljski D s dva oka, trapezni jat sa širokim krovom).

Akademik Fučić cijenio je rad amatera, ljubitelja. U prilog tome neka mi bude dopušteno citirati neke od nadahnutih riječi iz kratkoga govora koji je akademik Fučić održao na skupštini DPG 1998. u pohvalu amaterizmu (prema tonskom zapisu):

"Moje dame i gospodo, dragi prijatelji! Nedavno, pri jednom razgovoru, par ljudi mi je reklo, dosta kritično – čak posprdno, o a-ma-te-rizmu ...

Što to znači biti amater? To je francuska riječ – amateur. A to je latinski – amator. To je onaj koji nešto voli, koji nešto trpi! Bez tog trpljenja nema ničega na svijetu! Nema ljubavi među nama ljudima, nema radosti, nema nauke, nema kreiranja, nema djelovanja. L'amor, que move il sol!...

Zahvaljujući vama, ovakvim inicijativama regrutira se po cijeloj zemlji more ljubitelja starog pisma našeg nacionalnog – glagoljice, staroslavenskog jezika, staroslavenske službe Božje..."

Branko Fučić svojim prekrasnim knjigama i članacima kod brojnih čitatelja i danas pali iskru ljubavi prema hrvatskoj kulturnoj baštini.

Dr. fra Marko Japundžić, počasni član Društva prijatelja glagoljice, spada u krug najistaknutijih istraživača hrvatske glagoljske baštine. Njegovi napori su rezultirali važnim rezultatima. Valja spomenuti i njegov dugogodišnji rad s mlađim naraštajima na popularizaciji glagoljice. Poznato mi je da je fra Marko još od kraja 40-ih godina održavao tečaje glagoljice za svoju samostansku braću. Na žalost, čini se da nikakvi zapisi ili zabilješke nisu ostali očuvani. Jedan od njegovih učenika bio je i prerano umrli dr. fra Josip Leonard Tandarić, vrhunski stručnjak za glagoljsku baštinu, suradnik Staroslavenskog instituta. Fra Marko Japundžić bio je član Pripravne komisije za Istočne crkve na II. vatikanskom koncilu 1962.-1965. Veliki, zapravo jedinstveni njegov međunarodni uspjeh predstavlja aktivno sudjelovanje u pripremi monografije "Catalogo dei Manoscritti Slavi della biblioteca Vaticana", zajedno s još dva bugarska stručnjaka (Džurova, Stančev), koja je izdana 1985.g. na bugarskom i talijanskom jeziku u Sofiji. Radi se o vrlo luksuznom izdanju s prekrasnim fotografijama u boji pojedinih stranica starih ćirilskih i glagoljskih rukopisa. Fra Marko je obradio vatikanske glagoljske i ćirilske rukopise koji su hrvatskoga podrijetla. Sveučilišna knjižnica u Zagrebu na žalost ne posjeduje niti jedan primjerak te važne monografije. Svoja gledišta o podrijetlu glagoljice izložio je u člancima koji se tiču pitanja predloška za tekst evanđelistara u najstarijem hrvatskom glagoljskom misalu, te u knjizi "Hrvatska glagoljica" u izdanju Hrvatske uzdanice. Objavio je također i knjigu "Tragom hrvatskoga glagolizma" (zbirka radova) u izdanju Kršćanske sadasnjosti i Provincijalata franjevaca trećoredaca. Na tribini Društva prijatelja glagoljice održao je dva vrlo posjećena predavanja. Sažetak njegova predavanja održanog u travnju 1994. g. možete vidjeti u Bašćini broj 3, str. 15–16 . Fra Marko Japundžić je tijekom svog dugog i sadržajnog života živio vrlo povučeno, djelujući kao duhovni pastir za svoje župljane u Odri, okružen knjigama i člancima. Od njegovih župljana doznao sam da su ga veoma voljeli i cijenili.

Krešimira Mikolčića upoznao sam 1981.g. kao planinara. Svoj interes za teme koje se tiču hrvatske kulture općenito dugujem u velikoj mjeri upravo tom dragom čovjeku izvanredno snažnog duha i široke europske naobrazbe (studirao je u Zagrebu, Berlinu i Parizu). S njime sam proveo nezaboravne trenutke u planinama uz pjesmu, pohađajući crkvice Hrvatskog Zagorja i Istre, i stećke u Bosni i Hercegovini. Iako je proputovao gotovo cijelu Europu, bio je

najviše zaljubljen baš u Istru i Bosnu. Godišnji autobusni izleti koje je g. Mikolčić organizirao u razne predjele Istre u planinarskom društvu "Vihor", otvorili su mi svijet kakav do tada nisam niti slutio. Bio je izvanredno temeljit u njihovoj pripremi, proučivši prije puta vrlo opsežnu literaturu, tako da su ti izleti bili prava mala studijska putovanja s kojih smo se vraćali obogaćeni novim spoznajama i prijateljstvima.

U vrijeme kada je pokrenuta inicijativa za osnivanjem Društva prijatelja glagoljice, Krešimir Mikolčić nam je kao glavni tajnik Matice hrvatske dao u tome svesrdnu podršku, a isto tako i u kasnijem razdoblju. Bio je nazočan na osnivačkoj skupštini DPG održanoj 22. veljače 1993. u dvorani Matice hrvatske, povremeno i na našim mjesečnim tribinama, koliko su mu to dopuštale obveze u vrlo teško vrijeme. Njegovim zauzimanjem se tribina DPG i pokusi našeg mješovitog pjevačkog zbora "Bašćina" održavaju u prostorijama Matice hrvatske. Glagoljska problematika ga je jako zanimala. U nju je bio vrlo dobro upućen, budući da je s prijateljima i planinarima sustavno posjećivao glagoljske spomenike uz pomoć monografije "Glagoljski natpisi" akademika Branka Fučića, kojega je i osobno poznavao. Gospodin Mikolčić imao je upravo nevjerojatan krug ljudi s kojima je bio vrlo blizak, i koji su ga smatrali svojim dragim prijateljem. Doista, rijetki su ljudi koji su kao on poznavali i najzabitnija sela u Hrvatskoj i BiH. Svoje veliko znanje i neizmjernu dobrotu uvijek je velikodušno dijelio drugima.

Nedo Grbin bio je veliki poticatelj zanimanja za glagoljsku baštinu. Iako profesijom ekonomist, imao je znanje stručnjaka o golemoj glagoljskoj baštini zadarskog otočnog i kontinentalnog područja. O tome je objavio zapažene radove u stručnim i znanstvenim časopisima. Pamtimo ga kao vrlo agilnu osobu, čije su diskusije na mjesečnim tribinama DPG unosile živost i širile naša znanja o glagoljskoj baštini. Od njega sam dobio dragocjene savjete i podatke za svoju knjigu "Hrvatska glagoljica".

Vrlo je važna bila njegova dugogodišnja aktivnost u održavanju tečaja glagoljice u knjižnici Novi Zagreb, kao i u gradu Zadru. Na tim tečajima je osobit naglasak stavljao na poznavanje kurzivne glagoljice, jer u zadarskim i zagrebačkim arhivima postoji još na stotine nepročitanih i neproučenih zapisaka. Bio je zapravo jedini u Hrvatskoj koji je tijekom petnaestak godina održavao te vrlo vrijedne tečaje, s brojnim primjerima naših kurzivnih glagoljskih tekstova iz minulih stoljeća.

Pripremio je i knjigu od stotinjak stranica – *Glagoljašku početnicu* za kurzivnu glagoljicu, koju je 1996.g. ponudio jednom od naših vodećih školskih izdavača. Na žalost, knjiga je bez valjana obrazloženja bila odbijena, što je za njega bio težak udarac. Unatoč pokušajima, nisam uspio ući u trag rukopisu te knjige. Molim sve one koji su pohađali tečaje gospodina Grbina, da nam pošalju fotokopije svojih bilježaka.

Prigodom 500. obljetnice glagoljskog prvotiska iz 1483.g., g. Nedo Grbin i suradnici priredili su prigodne izložbe o glagoljici u Hrvata u Narodnom muzeju u Zadru i prostorima samostana Gospe Lurdske u Zagrebu. Godine 1990. organizirao je u Muzejsko-galerijskom centru u Zagrebu izložbu pod naslovom "Glagoljica u Dalmaciji". Bio je vrlo nesretan što je izložba bila postavljena samo u kratakom ljetnom terminu, tako da ju je vidjelo razmjerno malo ljudi. Priredio je uzoran plakat.

Nedo Grbin je sam otkrio oko 30 novih glagoljskih natpisa sa zadarskoga područja, koji prije toga nisu nigdje bili evidentirani. Odmah nakon Oluje u kolovozu 1995., posjetio je Škabrnju i fotografirao vrlo stari glagoljski natpis na zidu mjesne crkve, "ukrašen" četničkim dodatcima. Nedo Grbin me je u mnogo navrata upozoravao: naša baština (ne samo glagoljska) je ugrožena, stranci nam na razne načine odnose izvan Hrvatske vrijednosti iz naših arhiva, samostana, crkava. Posljednjih godina života, doslovce gotove sve do same smrti, bio je zauzet pohađanjem arhiva, samostana i crkava u Zadru i okolici. Priredio je mnoge radove koje tek treba objaviti. Među njima je zbirka od preko 330 glagoljskih oporuka iz zadarske okolice. Nisam nikako mogao razumjeti zašto, unatoč mojim opetovanim molbama, g. Grbin nikako

nije pristajao održati neko predavanje na redovitoj mjesečnoj tribini DPG. Sada znam da se on posljednjih godina svoga života doslovce utrkivao s teškom bolešću – prikupljajući, studirajući i sređujući brojne još nepročitane glagoljske rukopise tijekom svojih čestih pohoda zadarskom području.

U SPOMEN

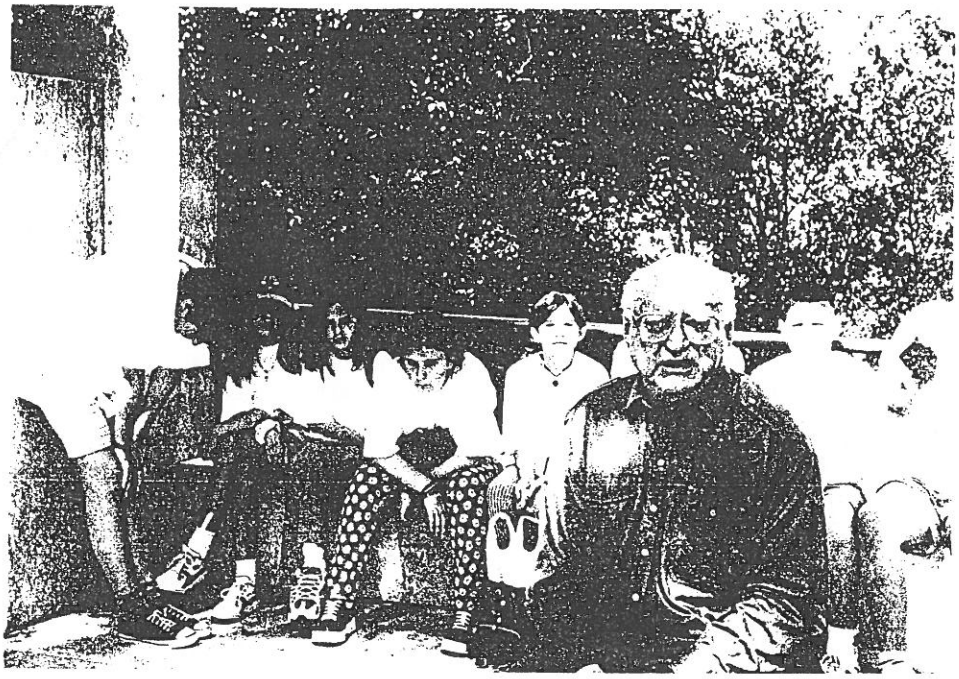

Akademik Branko Fučić s mladim glagoljašima u Roču

LJUBITELJ GLAGOLJICE VILI STRAŠEK

[illegible]

[illegible]